

Архитектура /1.Архитектурные решения объектов строительства и реконструкции.

К. арх. Смоляк В.В.,

К. т. н. Ковальський В.П.,

Магістр будівництва Козинюк Н.В.

Вінницький національний технічний університет, Україна

Єдність утилітарних, конструктивних та естетичних факторів у народному житлі Східного Поділля

Архітектор П. Юрченко писав: "... в народному зодчестві не можна відокремити архітектурну форму від її конструктивного змісту...". Автор підкреслює факт того, що форма і трактування окремих деталей будівель впливають з конструктивних та господарських міркувань. Використання дерева або глини для стін та підлоги змушують селян вживати заходів проти проникнення вогкості в стіни і приміщення. Цю проблему народні майстри вирішували двома незалежними способами – влаштуванням в хаті глиняного цоколя – призьби, яка внизу потовщує стіну майже в два рази і яка, між іншим, використовувалась як місце для сидіння; по-друге, влаштуванням значного винесення стріхи.

Підкреслюючи утилітарні властивості стріхи П. Юрченко продовжує: „В хатах і сараях стріха служить і для господарських цілей, бо під стріхою просушуються коноплі, квасоля, цибулю і т.д., оскільки це місце закрите від дощу. Це підтверджується ще й тим, що великі виноси стріхи робляться лише на сонячному боці будинку”.

Наші дослідження збігаються з висновками П. Юрченка в тому, що в районах, прилеглих до Молдавії, часті випадки, коли схил даху підтримується стовпчиками. Обстеження будинків у південних районах Вінницької області показали, що досить часто схил даху підтримувався колонками, які створювали галереї на південній стороні хати (рис. 1).

Обробка стовпчиків на Правобережжі формою і деталями нагадує мотиви, характерні для архітектури балканських народів. Стовпчики і колонки різноманітні за формою, починаючи від примітивного, побіленого або не пофарбованого тонкого стовпчика ганку і до стовпа з капітеллю. Слід відмітити, що пластична обробка дерев'яних стовпчиків, чи то в галереях, чи то в ганках досить часто нагадує ампірні та класичні мотиви. Маємо поєднання традиційного способу народного зодчества з запозиченими елементами міської архітектури[1-3].

Особливого поширення галереї набули у придністровській зоні Поділля. Конструктивно в цій зоні представлені галереї на двох стовпчиках, які розташовуються проти вхідних дверей, або на чотирьох (двох проти вхідних дверей та двох на рогах хати), або на шести, ритмічно поставлених вздовж чільної сторони хати. Наші дослідження свідчать про те, що в південних районах Східного Поділля (Могилів-Подільському, Ямпільському, Чечельницькому, Муровано-Куриловецькому, Шаргородському, Піщанському та Чернівецькому) і в наш час розповсюджені галереї, які поєднують функціональні, конструктивні та естетичні якості (рис. 2).

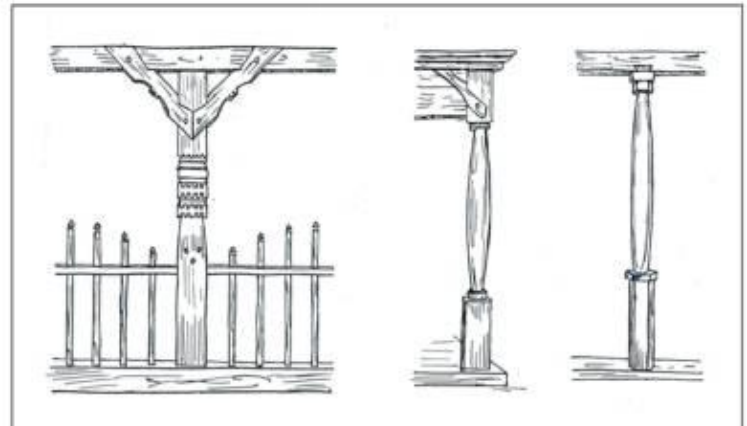
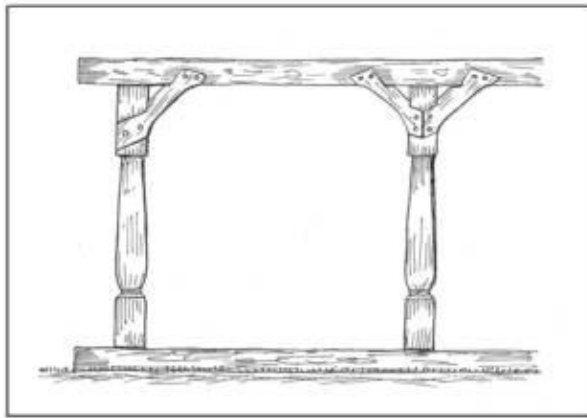

Рис. 1. Галерейки на Поділлі

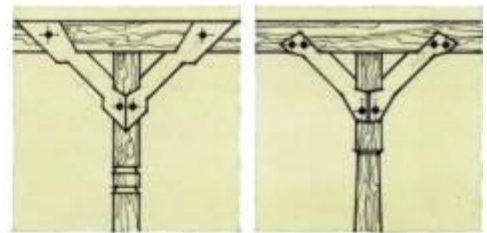

Рис. 2. Галерейки на Східному Поділлі (Могилів – Подільський район)

Часто стовпи галерейок ставляться на підвищену кам'яну терасу, що відповідає практичним інтересам і одночасно покращує візуальне сприйняття будівлі. Інколи тераса закривається огорожею з дерев'яних вертикальних дощок, яким надають цікавої форми, яка характерна виключно для подільського народного зодчества. Така дерев'яна огорожа є також відображенням органічної єдності функціональних потреб, та естетичної довершеності. Форма окремих елементів огорожі з дерева впливає з технологічних особливостей обробки матеріалу сокирою та ножівкою, а також традиційною мистецькою уявою народних подільських майстрів.

Яскравий приклад застосування дерев'яних круглих колон з підкладками для збільшення площі опори для горизонтальних балок маємо в критій галереї у м. Вінниці (рис. 3).

Рис. 3. Мистецьке оздоблення дерев'яних колон в м. Вінниці
(за П. Юрченком – поч. 20 ст.)

Зображена будівля, очевидно, була багатоквартирним містечковим житлом торгівельного чи іншого громадського призначення. Фасад цієї будівлі має просту лаконічну форму. Стовпи трактовано витримано і спрощено.

Інколи заради форми будівничі створюють арочну конструкцію з дерева, що за своїм конструктивним змістом відповідає кам'яній аркатурі. Це свідчить про формалізацію ідеї конструктивної суті матеріалу. Трапляються навіть чисто декоративні способи, коли отвори бажаної форми просто вирізаються в тонкій тесовій обшивці, незважаючи на основну конструкцію будинку (рис. 4).

Рис. 4. Приклади формального застосування аrochenних форм

Яскравим прикладом поєднання конструктивних та естетичних вимог є чисто подільське влаштування виносів даху з використанням так званих „п’ятнарів”. Це досить міцні гілки, що виходять з площини стіни – від дерев’яних стовпів каркасу. По верху цих гілок опирається виносна платва. В більш давньому будівництві на слупи (вертикальні стійки) відбирали дерево, яке мало природне відгалуження у вигляді гілок. Такі „п’ятнарі”, як правило, встановлювали по рогах хати над входними дверима або ж ритмічно розташовували вздовж чільної сторони. Така цікава особливість каркасу подільських стін описана і зображена Т. Косміною [2]. Один із студентських загонів тодішнього Київського художнього інституту, перебуваючи на обмірній практиці у селі Шкальня Могилів-Подільського району зафіксував застосування „п’ятнарів” у народному житлі (рис. 5). Бачимо чудовий приклад поєднання властивостей природних матеріалів та конструктивних особливостей будівлі.

Рис. 5. Винос даху за допомогою „п’ятнарів”

Цікавий спосіб захисту нижньої частини глиняних стін від надмірного зволоження зустрічаємо у селі Пиків Калинівського району. Периметр стіни обкладається вертикально поставленими шиферними листами. На верхньому стику шиферу зі стіною прибивається рейка. Маємо приклад, коли з практичних міркувань змінюється художнє вирішення стіни (рис. 6).

Рис. 6. Трактування стіни, захищеної шифером в с. Пиків

Витончене відчуття народними майстрами властивостей будівельних матеріалів, набуте ними в результаті колективного досвіду дозволяло не тільки раціонально застосовувати матеріали, але й максимально використовувати їх виражальні якості. Отже, досягалося правдиве відображення конструктивних особливостей у зовнішніх архітектурних формах. В одному випадку це міг бути ритм горизонтальних членувань зрубу, в іншому – пластика заповненої глиняним розчином каркасної стіни, або інші прийоми. Але в усіх випадках зовнішня форма впливає з конструктивної структури споруди і визначається нею залежно від матеріалу та характеру його обробки.

Література:

1. Данилюк А. Г. Подільська хата // Наука і суспільство. – 1987. - №7. – С. 73-75.
2. Косміна Т.В. Сільське житло Поділля: Кінець ХІХ – ХХ ст.: Історико-етнографічне дослідження. – К., 1980. – 190 с.
3. Красенко В. Українська хата // Архітектура України. – 1991. - №4. – С. 44.